

BENE KRISZTIÁN

Egy elfelejtett haderőnem nyomában

*A Szabad Francia Haditengerészet
második világháborús tevékenységének mérlege**

Annak ellenére, hogy Charles de Gaulle a legismertebb és legnagyobb tiszteletben tartott francia államférfiak közé tartozik mind hazájában, mind pedig azon kívül, a számára (el)ismertséget hozó Szabad Franciaország (*France Libre*) politikai és katonai akciói jóval kevésbé kutatottak, mint az azoknak köszönhetően hosszú és sikeres pályafutást befutó katonára és államférfi életére. A Szabad Francia Erők (*Forces Françaises Libres*) különböző hadműveletei és alakulatai között egyenlőtlenül oszlik meg a figyelem, hiszen akadnak olyanok, mint a Bir-Hakeim-i csata és annak résztvevői, amelyekről könyvek tucatjai születtek, és olyanok is, amelyekkel az eltelt több mint hetven évben nem foglalkoztak érdemben a történészek.¹

Az utóbbiak között lehet említeni számos gyarmati gyalogsági alakulatot, különböző repülő egységeket, de a legnagyobb vesztes talán a Szabad Francia Haditengerészet (*Forces Navales Françaises Libres*), amelynek átfogó történetével az 1980-as évek végéig egyáltalán nem foglalkozott a francia történetírás, tevékenységének mindenre kiterjedő feltárása pedig mind a mai napig várat magára.² Ennek a hiányosságnak minden igényt kielégítő pótlására a jelen tanulmány keretei között természetesen nem vállalkozhatunk, mindazonáltal megkíséreljük áttekinteni ennek a világ összes óceánján tevékenykedő, ugyanakkor mégis többé-kevésbé elfeledett haderőnemnek a létrejöttét, tevékenységét, valamint utóéletét a Szabad Francia Erők 1943. augusztus 1-jei hivatalos megszűnése után, amely részben talán magyarázatot ad a francia történetírás érdektelenségére is.

* A tanulmány az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-16-4-III. kódszámú Új Nemzeti Kiváló-ság Programjának támogatásával készült.

¹ A Bir-Hakeim-i csatára 1942. május 26. és június 11. között került sor az észak-afrikai hadszíntéren, amikor az Erwin Rommel vezetése alatt álló német–olasz erők jelentős offenzívát indítottak Líbiában, amelynek célja az itt található szövetséges erők megsemmisítése, Egyiptom bevétele és a Szezi-csatorna elérése volt. A hadművelet a Bir-Hakeim elnevezésű kiszáradt víznyerő helyet védő 1. szabad francia dandár szívós ellenállása miatt vallott kudarcot, ugyanis a franciák a kedvezőtlen erőviszonyok ellenére két héten keresztül védték állásaikat, majd sikeres kitérést végrehajtva csatlakoztak a szövetséges erőkhöz, amelyek az így nyert időt kihasználva új védelmi állásokat foglaltak el El-Alamein térségében. Ez a katonai siker nagymértékben hozzájárult a Szabad Francia Erők széles körű elismeréséhez, valamint a Harcoló Franciaország (*France Combattante*) létrehozásához. *Service historique de la Défense* 12 P 81. Résumé du journal de marche et des opérations, 60–75.; Bergot, Erwan: *La Légion au combat. Narvik, Bir-Hakeim, Dien Bien Phu*. Paris, 1975. 139–176.

² Muracciole, Jean-François: *Les Français libres. L'autre Résistance*. Paris, 2009. 24–26.

Úton a tengeri haderő megteremtése felé

Amikor 1940. június 18-án Londonban a BBC adásában elhangzott De Gaulle tábornoknak a harc folytatására felhívó beszéde, a francia flotta minden egysége a német haderő hatótávolságán kívül tartózkodott, tehát semmilyen külső tényező nem akadályozta abban, hogy Nagy-Britanniába hajózzon és csatlakozzon a tábornokhoz. Az első lépés ehhez adott is volt, mivel a francia haditengerészet kiűrtette az Északi-tenger és az Atlanti-óceán franciaországi partvidékén található bázisait, aminek következtében ekkor összesen 238 francia hadihajó volt úton vagy érkezett már meg különböző hazai vagy szövetséges kikötőkbe.³ Ezeknek csak kisebbik része (mintegy 50 hadihajó), a kereskedelmi flotta 14 százaléka (135 hajó), valamint néhány tucat halászhajó választotta Angliát célpontjául, a hajók többsége az észak-afrikai francia területek felé tartott.⁴

Ez azonban még korántsem jelentette azt, hogy az ezeken a hajókon szolgáló legénység egy emberként sorakozott volna fel a De Gaulle által meghirdetett harc mellett. Mivel egyelőre még az sem volt világos, hogy milyen szervezeti keretek között kerülhet sor a háború folytatására, fontos volt, hogy a haditengerészek számára egy hiteles személy közvetítse a tábornok felhívását, így a Londonba június 30-án megérkező és szolgálatait De Gaulle-nak felajánló Émile Muselier admirális a legjobb pillanatban jelent meg a színen.⁵ A tábornok július 1-jén bízta meg az admirálist a szervezés alatt álló tengeri és légi erők feletti parancsnoksággal,⁶ így gyakorlatilag erre a napra tehető a Szabad Francia Haditengerészet születése is.⁷

Ez a haditengerészet azonban egyelőre nem rendelkezett sem hajókkal, sem legénységgel, ezeket a szövetséges kikötőkben tartózkodó francia haditengerészeti egységek között kellett megtalálni. Az utóbbiak közül csupán néhánynak a legénysége döntött az önként jelentkezés mellett – a *Narval* és a *Rubis* tengeralattjárókon, a *Président Houduce* járőrhajón,⁸ valamint a *Forbin*, *Anadyr*, *Capo Olmo* és *Rhin* szállítóhajókon szolgálók⁹ –, azonban

³ Broche, François – Caïtucoli, Georges – Muracciole, Jean-François: *La France au combat de l'Appel du 18 juin à la victoire*. Paris, 2007. 331.

⁴ *Archives nationales* (a továbbiakban: AN) 72 AJ 238. Les origines de la Marine française libre, 3–4.

⁵ AN 72 AJ 238. L'origine du recrutement et des motivations des Forces françaises libres, 15.

⁶ AN 72 AJ 220. Chronology of the Free French activities, 1.

⁷ Chaline, Emile – Santarelli, Pierre: *Historique des Forces navales françaises libres*. Tome 1. Paris, 1989. 33–34.

⁸ A *Narval* 78 méter hosszú, 1441 tonna vízkiszorítású, 54 fős személyzettel rendelkező, *Requin* osztályú tengeralattjáró volt, amely François Drogou sorhajóhadnagy parancsnoksága alatt Máltán 1940 júniusában csatlakozott a Szabad Francia Erőkhöz. A *Rubis* 66 méter hosszú, 925 tonna vízkiszorítású, 42 fős személyzettel rendelkező, *Saphir* osztályú tengeralattjáró volt, amely Georges Cabanier Marcot sorhajóhadnagy parancsnoksága alatt 1940 júniusában Skóciában csatlakozott De Gaulle tábornok mozgalmához. A *Président Houduce* járőrhajó 66 méter hosszú, 1179 tonna vízkiszorítású, 56 fős személyzettel rendelkező, felfegyverzett halászhajó volt, amely René Ascornet sorhajóhadnagy parancsnoksága alatt döntött a harc folytatása mellett. Marcot, François (dir.): *Dictionnaire historique de la Résistance*. Paris, 2006. 252.

⁹ A 7291 tonnás vízkiszorítású, 54 fős legénységgel rendelkező *Forbin* teherhajó Jean Monamicq parancsnok irányításával 1940 júniusában Gibraltárban csatlakozott a Szabad Francia Erőkhöz, ugyanúgy, mint az 5278 tonna vízkiszorítású, 53 fős legénységű *Anadyr* teherszállító, amelynek kapitánya Georges Paranthoen volt. A 4712 tonnás *Capo Olmo* Humbert Vuillemin kapitány vezetésével 179 fővel a fedélzetén ugyanitt csatlakozott De Gaulle tábornokhoz. Santarelli, Pierre: *Historique des Forces navales françaises libres*. Tome 4. Paris, 2002. 65–68., 75–79., 105–106. A 2455 tonnás *Rhin* teherhajót 1940 júniusában Gibraltárban legénységének katonai és titkosszolgá-

ezek a hajók csupán minimális harcértéket képviseltek, ezért kulcsfontosságú volt az Angliában tartózkodó többi francia tengerész meggyőzése. Erre azonban nagyon kevés esély kínálkozott, miután július 2-án a brit haditengerészet megindította a *Catapult* hadműveletet, melynek keretében a brit fennhatóság alatt álló kikötőkben elfoglalták a francia kereskedelmi és hadihajókat – ami néhány esetben halálos incidensekhez is vezetett¹⁰ –, majd pedig 3-án egy ultimátum átadása után megtámadták és nagyrészt megsemmisítették¹¹ a Mers el-Kébir-nél állomásozó francia flottakötéléket.¹² A kikötőkben őrizet alá helyezett hajók legénységét – akiknek száma valamivel meghaladta a 10 000 főt – internáló táborokban különítették el.¹³ A brit Admirális a szabad francia vezetőséggel folytatott tárgyalásokon beleegyezett, hogy minden olyan hajót a franciák rendelkezésére bocsát, amelynek szolgálatba állításához elegendő kiképzett emberrel rendelkeznek.¹⁴ Ezeket az embereket elsősorban az internáló táborokban kellett keresni, ahonnan azonban csak kevés önkéntes került ki.¹⁵

Ennek a távolmaradásnak számos oka volt. Elsősorban minden bizonnyal a *Catapult* hadműveletet kell említeni, amely a brit és francia haditengerészetek között hagyományosan erős rivalizálást sok esetben gyűlöletbe fordította át, így az együttműködés gondolata nem vonzotta tömegesen a tengerészeket. Paradox módon az internáló táborokban elsőként mégis a Királyi Haditengerészet kezdett el toborozni még a szabad franciák beengedése előtt, így a fenti előítéllettől mentes jelentkezők egy része rövid időn belül a brit flotta kötelékében folytatta szolgálatát.¹⁶ Meg kell említeni a Londonban működő Francia Tengerészeti Misszió (*Mission Navale Française à Londres*) álláspontját is, amely a két szövetséges állam haditengerészei közötti együttműködésért felelt, és a fegyverszünet megkötése után – elfogadva a Vichy székhellyel működő új francia kormánytól érkező parancsokat – határozottan szembehelyezkedett a szabad franciákkal, ezért minden lehetséges módon akadályozta a tengerészek csatlakozását a Vichy-francia hatóságok által illegitimnek tartott szervezethez. Részben ennek köszönhetően a Nagy-Britanniában tartózkodó tengerészek döntő többsége visszatért Franciaországba.¹⁷ Aki mindezek ellenére mégis a Szabad Francia Erők kötelékébe jelentkezett, az nagy eséllyel a szárazföldi haderő soraiban találta magát,

lati múlttal rendelkező hat tagja (társaik tiltakozása ellenére) csatlakoztatta a Szabad Francia Erőkhöz. Az előbbiek újabb meglepő döntésének következtében a hajó végül a brit haditengerészet kötelékében teljesített szolgálatot *HMS Fidelity* néven, és számos alkalommal tett partra ügynököket a megszállt Franciaországban. Chaline–Santarelli: *Historique des Forces navales françaises libres*, 355–357.

¹⁰ AN 72 AJ 238. Témoignage de l'amiral Paul Ortoli, 7.

¹¹ A támadásban a francia haditengerészet 1285 halottat, 371 sebesültet, 2 csatahajót, 1 cirkálót és 1 torpedónaszádót veszített. Masson, Philippe: *La Marine française et la guerre 1939–1945*. Paris, 2000. 152–165.

¹² Az Alexandriában állomásozó francia flotta-összpontosítás elfogadta az angol ultimátumot, így a 9 egységből álló X-erő francia fennhatóság alatt, de üzemanyag nélkül, internálva várta, hogy valamilyen brit–francia megegyezés szülessen, amire végül 1943-ban került sor. AN 72 AJ 238. Témoignage de l'amiral Philippe Auboyneau, 4–6.; AN 72 AJ 225. Communication à tous Force X, signée du vice-amiral Godfroy.

¹³ Chaline, Emile: *Les Forces navales françaises libres*. Espoir. T. 24. (1995) N° 3. 74.

¹⁴ Ezt a július elején kötött megállapodást megerősítették az augusztus 7-én elfogadott hivatalos egyezményben is. AN 72 AJ 221. Texte de l'accord Churchill-De Gaulle du 7 août 1940 et échange de lettres.

¹⁵ AN 72 AJ 238. Les origines de la Marine française libre, 4–5.

¹⁶ AN 72 AJ 238. Témoignage de l'amiral Paul Ortoli, 8.

¹⁷ AN 72 AJ 42. Témoignage de Jean de Vogüé, alias Viton, 2.

ugyanis a vezérkar ennek feltöltését és megerősítését tekintette prioritásnak, így az általában magas szintű műszaki ismeretekkel rendelkező tengerészek a szervezés alatt álló gyalogsági egységek kötelékébe nyertek beosztást, ahol szintén szükség volt szakértelmükre.¹⁸ Ebből kifolyólag – a komoly erőfeszítések ellenére – a szabad francia toborzás kevés sikerrel járt, mivel a jelentkezők száma 1940 végéig nem haladta meg a 3300 főt (a hivatásos tisztek száma az ötvenet sem érte el).¹⁹ Egy részük az internált tengerészek közül került ki, sokan azonban civil önkéntesek voltak, akiket ki is kellett képezni a hajókon való szolgálatra, így messze nem a legideálisabb emberanyag állt a Szabad Francia Haditengerészet rendelkezésére.²⁰ A jelentkezők létszáma és képzettsége tehát komolyan korlátozta a bevethető hajók számát.²¹ Az önkéntesek számát érdemben nem tudták növelni,²² a képzettségi szint javítása érdekében viszont eleinte a Királyi Haditengerészet darstmouth-i iskolájába irányították a tengerészeket, később pedig saját kiképzőközpontot hoztak létre Portsmouthban,²³ ahol 1943-ig folytatódott a beiskolázottak kiképzése, és összesen 130 fő szerzett itt tengerészeti ismereteket adó diplomát.²⁴

Szintén súlyos problémát jelentett az egységek felszerelése és felfegyverzése. Ez komoly akadályokba ütközött, mivel a brit és a francia haditengerészet eltérő szabványú technikát használt, így Angliában nem állt rendelkezésre se pótalkatrész, se muníció a francia hadihajókhoz.²⁵ Ezért számos hajó, amely eleve nem volt túl jó állapotban, műszaki „kannibalizmus” áldozatául esett, hogy a belőlük kiszerezelt alkatrészekkel tudják működésben tartani szerencsésebb társaikat. További problémát jelentett, hogy a brit hadvezetés – melynek irányítása alá tartoztak a francia erők – a szigetország utánpótlásában kulcsfontosságú konvojok kísérésére kívánta felhasználni az újra csatasorba állított francia hajókat, miközben Muselier a rövid hatótávolságú, de könnyebben felfegyverezhető egységek felkészítését részesítette előnyben, amelyek ezért kevésbé tudtak megfelelni a velük szemben támasztott elvárásoknak.²⁶ Ezeknek az erőfeszítéseknek az eredményeképpen 1940 végére 21 francia gyártmányú hadihajót (2 rombolót, 1 torpedónaszádot, 5 tengeralattjárót,²⁷ 5 aviso-hajót,²⁸ 4 járőr-hajót és 4 tengeralattjáró-vadász hajót) sikerült újból szolgálatba állítani.²⁹

¹⁸ Chaline–Santarelli: *Historique des Forces navales françaises libres*, 45–49.

¹⁹ AN 72 AJ 238. Témoignage de l'amiral Wietzel, 4.

²⁰ AN 72 AJ 238. Les origines de la Marine française libre, 6–7.

²¹ Muracciole, Jean-François: *La France pendant la Seconde Guerre mondiale*. Paris, 2002. 385.

²² Érdemes megjegyezni, hogy a francia haditengerészet soraiból 700 fő csatlakozott 1940 nyarán a királyi haditengerészethez, és az Admiralitás részéről fel sem merült ezek átirányítása a Szabad Francia Haditengerészethez, a tengerészeket pedig hatékonyan tartotta új helyükön a korábbi zsoldjuk háromszorosát kitevő brit fizetés. Crémieux-Brilhac, Jean-Louis: *La France Libre. De l'appel du 18 Juin à la Libération*. Paris, 2013. 116.

²³ AN 72 AJ 238. Témoignage de l'amiral Wietzel, 2.

²⁴ Marcot: *Dictionnaire historique de la Résistance*, 249.

²⁵ AN 72 AJ 238. Les origines de la Marine française libre, 7.; AN 72 AJ 238. Témoignage de l'amiral Wietzel, 3.

²⁶ AN 72 AJ 238. Les origines de la Marine française libre, 18.

²⁷ Köztük volt a *Surcouf*, akkoriban a világ legnagyobb vízkiszorítású (4200 tonnás) tengeralattjárója, amely repülőgépmotorokként is szolgált. AN 72 AJ 238. Les origines de la Marine française libre, 10.

²⁸ A két világháború időszakában elsősorban a francia haditengerészet használta ezt a nagy hatótávolságú, kis vízkiszorítású (2000–3000 tonnás) hadihajót, amelyet a gyarmati területeken való bevetésre készítettek fel. Alacsony merülésének köszönhetően nagyobb folyókon is használható

Ezeket egészítették ki a kereskedelmi flotta hajói, amelyeket a Londonban működő Transzatlanti Társaság (*Compagnie générale transatlantique*) vezetőjének, Pierre de Malglaive-nek – aki 1940 nyarán csatlakozott a Szabad Franciaországhoz – az irányítása alá rendelték.³⁰ Ezen hajók közül összesen 115 (körülbelül 700 000 tonna vízkiszorítással) került brit–francia fennhatóság alá önként vagy a brit hatóságok akciója következtében.³¹ A problémát ezek esetében is a legénység jelentette, mivel az év folyamán csupán 2100 kereskedelmi tengerész csatlakozott De Gaulle-hoz, így végül mindössze 32 felfegyverzett kereskedelmi hajó tevékenykedett 1940 végén szabad francia lobogó³² alatt.

Az első év nehézségei

A felállított haditengerészeti erők bevetésével kapcsolatban a szövetséges hadvezetés komoly dilemmával került szembe. Egyrésről a brit Admiralitásnak létfontosságú volt az ország ellátásának biztosítása a közvetlen német invázió veszélyének elhárítása után, amihez minden harcba vethető hajóra szükség volt, hogy megvédjék az élelmiszert és nyersanyagot szállító konvojokat. Ugyanakkor azonban Angliának 4000 kereskedelmi hajója védelmére csupán 220 kísérőhajó áll rendelkezésre,³³ ezért minden lehetséges erősítésre szüksége volt a tengeralattjárók jelentette fenyegetés semlegesítése érdekében. Mint fentebb láttuk, ilyen feladatok ellátására az 1940-ben szolgálatba állított szabad francia hajók többsége eleve nem volt alkalmas. Ezen felül egy felfogásbeli eltérés is akadályozta bevetésüket. Mivel De Gaulle számára a francia gyarmatbirodalom saját oldalára állítása jelentette az elsődleges prioritást, a tábornok meggyőződése szerint a rendelkezésre álló hajóknak is ezt a stratégiai célt kellett szolgálniuk.³⁴

1940 nyarán és őszén számos kisebb afrikai és csendes-óceáni gyarmati terület döntött a szabad francia mozgalomhoz való csatlakozás mellett,³⁵ azonban ahhoz, hogy ezek valódi súlyt képviseljenek politikailag és katonailag, egy nagyobb terület csatlakoztatása is szükséges volt. Gondos megfontolás után a választással a brit vezetés is egyetértett, mivel attól tartott, hogy Dakar kikötője esetleg német tengeralattjáró központként komolyan veszélyeztetné az itt húzódó tengeri kereskedelmi útvonalakat.³⁶ Ilyen megfontolások után került sor a Dakar elfoglalását célzó *Menace* hadművelet megszervezésére és kivitelezésére, amelyben a frissen szolgálatba állított szabad francia hadihajók is szerepet kaptak.

volt, a fedélzetén szállított tengerészgyalogos század pedig komolyabb szárazföldi küldetéseket is lehetővé tett számára.

²⁹ Chaline–Santarelli: *Historique des Forces navales françaises libres*, 139–140.

³⁰ Kaspi, André (dir.): *Documents Diplomatiques Français, 1940: 11 Juillet – 31 Décembre*. Tome 2. Paris–Bruxelles, 2009. 1038.

³¹ AN 72 AJ 238. Témoignage de l'amiral Wietzel, 5.

³² A később az egész szabad francia mozgalom jelképévé vált lotaringiai keresztes lobogó használatát a haditengerészet hajóin elsőként Muselier admirális rendelte el 1940 júliusában. Crémieux-Brilhac: *La France Libre*, 117.; Broche, François – Muracciole, Jean-François (dir.): *Dictionnaire de la France libre*. Paris, 2010. 947.

³³ Keegan, John: *A tengeri hadviselés története*. Budapest, 1998. 178–179.

³⁴ Notin, Jean-Christophe: *1061 Compagnons. Histoire des Compagnons de la Libération*. Paris, 2000. 150.

³⁵ Új-Hebridák, Csád, Francia Kamerun, Kongó, Oubangui-Chari. SHD 4 P 2. *Historique des Forces françaises libres*, t. 2. 12–26.

³⁶ Masson: *La Marine française et la guerre 1939–1945*, 197–198.

A gondos tervezés után megindított akcióban a nyár végén bevethetőnek minősített összes francia hajó részt vett. A haditengerészeti erők helyzetét jól érzékelteti, hogy ez mindössze öt hajót jelentett, amelyek a következők voltak: három aviso-hajó (a *Savorgnan-de-Brazza*, a *Commandant-Dominé* és a *Commandant-Duboc*), valamint két haláshajóból kialakított járőrhajó (a *Président Houduce* és a *Vaillant*).³⁷ Mivel ez önmagában nem tette volna lehetővé egy sikeres hadművelet végrehajtását, a szabad franciák támogatásáról egy jelentős erőket (két csatahajót, négy cirkálót, egy repülőgép-hordozót és kilenc rombolót)³⁸ felsorakoztató brit flottakötélék gondoskodott. Az időközben váratlanul a térségbe irányított jelentős Vichy-francia flottakötélék (két francia cirkáló és három romboló futott be Dakar kikötőjébe a már eleve ott állomásozó egy csatahajó, 6 aviso-hajó és 3 tengeralattjáró³⁹ megerősítésére)⁴⁰ nagymértékben megváltoztatta az erőviszonyokat, így a hadművelet sikere – amennyiben a remélt békés csatlakozás nem valósul meg – elsősorban a hadihajókon múlt, mivel a kikötőt védő tengeri erők felszámolása nélkül nem kerülhetett sor a csapatok partraszállására. Szeptember 23-án két szabad francia aviso-hajó (a *Commandant-Dominé* és a *Commandant-Duboc*) a légi és tengeri úton partra tett delegációkkal egy időben behajózott a kikötőbe, hogy elérje a helyőrség legnagyobb harcértékű hadihajójának, a *Richelieu* csatahajójának a csatlakozását. A parlamenterek küldetéséhez hasonlóan azonban ez a kísérlet is kudarcot vallott, mivel a csatahajó ágyútűzzel fogadta a jóval kisebb és rá veszélyt nem jelentő hajókat, ezért azok visszavonultak.⁴¹ Ezt követően a brit hadvezetés felszólította a francia helyőrséget a harctevékenység beszüntetésére, valamint a De Gaulle tábornok oldalára való átállásra, amelyet Boisson főkormányzó a lehető leghatározottabban visszautasított.⁴² Ezután a szövetséges flottakötélék két napon keresztül próbálta megtörni a francia hajók heves ellenállását,⁴³ de nem járt sikerrel, így végül le kellett fűjni az akciót és visszavonulni. Bár a szabad franciák veszteségei (két halott, öt sebesült) elenyészőek voltak a szövetségesek összesen több mint félezer halottjához és sebesültjéhez képest,⁴⁴ a dakari akcióban való részvétel kudarc volt,⁴⁵ annál is inkább, mivel ekkor fordult elő először, hogy francia tengerészek egymás ellen harcoljanak. A brit és a szabad francia vezetés rosszul mérte fel a Vichy-erők létszámát, felszereltségét és elszántságát, ami komoly katonai és politikai kudarchoz vezetett. Ez a vereség komolyan megrázta az egyébként mindig optimista De Gaulle-t is, akinek a kilátástalannak tűnő helyzetben még az öngyilkosság is megfordult a fejében. Ugyanakkor szokásához híven a balul sikerült hadművelet tanulságait levonva hamarosan már a jövőre koncentrált,⁴⁶ és újabb akciókat tervezett a Szabad Francia Haditengerészet felhasználásával.

Ennek következtében nem sokkal később franciák közti újabb összecsapásra került sor, amikor a november elején a Gabon elfoglalásáért indított hadműveletben a *Savorgnan-de-*

³⁷ Broche–Caïtucoli–Muracciole: *La France au combat de l'Appel du 18 juin à la victoire*, 336.

³⁸ Masson: *La Marine française et la guerre 1939–1945*, 204.

³⁹ Montagnon, Pierre: *La France dans la guerre de 39–45*. Paris, 2009. 272.

⁴⁰ AN 72 AJ 220. Documents remis par Aristide Antoine, 13.

⁴¹ Masson: *La Marine française et la guerre 1939–1945*, 211.

⁴² Malye, François: *De Gaulle vu par les Anglais*. Paris, 2015. 30.

⁴³ Maggiar, Raymond: *Les fusiliers marins de Leclerc. Une route difficile vers De Gaulle*. Paris, 1984. 39–43.

⁴⁴ Montagnon: *La France dans la guerre de 39–45*, 272.

⁴⁵ A védelem két tengeralattjárója és egy rombolója elsüllyedt, míg brit részről 19 repülőgép veszett oda vagy vált javíthatatlanná, valamint három cirkáló súlyosan megrongálódott.

⁴⁶ Malye: *De Gaulle vu par les Anglais*, 30–35.

Brazza aviso-hajó került szembe testvérhajójával, a *Bougainville*-l, amelyet egy rövid ütközetben elsüllyesztett. A gyarmat tengeri védelmének másik elemét jelentő *Poncelet* tengeralattjárót a brit haditengerészet egyik szlúpjá semmisítette meg,⁴⁷ így a korábban is meglévő ellentét még tovább mélyült a két oldalon álló francia haditengerészek között.

Mivel a szabad francia részvétellel zajló későbbi afrikai hadműveletekben érdemi tengeri támogatásra már nem volt szükség (kivételt csupán a Dzsibuti brit–szabad francia blokádjában részt vevő egységek képeztek),⁴⁸ az itt bevetett és az időközben szolgálatra alkalmassá tett hajókat is átirányították a brit hadvezetés számára elsődlegesnek tekintett konvojkísérő szolgálatra. Az 1941 májusáig (vagyis az első angol gyártmányú korvettek technológiai korszakhatárt is jelentő szolgálatba állításáig) terjedő időszakban a Szabad Francia Haditengerészet folyamatosan próbálta növelni létszámát az elérhető francia hajók felszerelésével és bevetésével, azonban ezek az erőfeszítések meglehetősen csekély eredményt hoztak, mivel csupán egy segédcirkáló és két tengeralattjáró-vadász hajót sikerült megfelelő módon felkészíteni.⁴⁹ Ugyanakkor a bevetések áldozatokkal is jártak: 1940 utolsó hónapjaiban aknára futott és megsemmisült a *Poulmic* járőrhajó⁵⁰ és a *Narval* tengeralattjáró.⁵¹

A rendelkezésre álló hajók változó mértékben feleltek meg a modern tengeralattjáró-elhárítás követelményeinek, mivel általában nem rendelkeztek szonárral és radarral, ami lehetővé tette volna a tengeralattjárók észlelését és megsemmisítését nagyobb távolságokból. Az első küldetések tapasztalatai alapján számos egységet (elsősorban a harmincas évek elején épült aviso-hajókat) visszavontak Angliába, ahol alapos felújítás keretében ellátták őket ezekkel az eszközökkel, ami egyben azt is jelentette, hogy hosszabb időre kiestek a konvojkísérő szolgálattól.⁵² A vizsgált időszakban a legnagyobb sikerrel a tengeralattjáró-vadász flottilla négy hajóját tudták bevetni, amelyek jól helytálltak a La Manche csatorna térségében zajló hajóforgalom biztosítása során, az *Audierne* 1941 áprilisában még egy ellenséges repülőgépet is lelőtt.⁵³ Ezzel egy időben – ha nem is látványos sikerekkel övezve – a szabad francia hadihajók jelen voltak az Atlanti-óceán északi részén, az afrikai partok mentén, valamint a Csendes-óceánon is, ahol szolgálatuk teljesítése mellett egyszerre mind a francia érdekek képviselését is ellátták, fenntartva a jelenlétet a saját érdekszférájuknak tekintett területeken.⁵⁴

Meg kell említeni a kereskedelmi flotta tevékenységét is, amely a rendelkezésre álló erőket igyekezett a lehető legteljesebb mértékben a háborús erőfeszítések szolgálatába állítani. Ennek jegyében a *Menace* hadműveletben négy hajó (az *Anadyr*, a *Casamance*, a *Fort Lamy* és a *Nevada*) is szerepet vállalt. A 45 000 tonnás *Ile-de-France* csapatszállító egy-egy útján 4000 katonát is tudott szállítani, aminek köszönhetően a háború végéig összesen mintegy félmillió katonát szállított a különböző óceánokat átszelve kijelölt szolgálati helyükre.⁵⁵ Azonban ez a veszélyes szolgálat magas árat követelt: az első év szállítási feladatai

⁴⁷ *Service historique de la défense* (SHD) 4 P 2. *Historique des Forces françaises libres*, t. 2. 77.

⁴⁸ AN 72 AJ 225. *Mémoire du lieutenant Eichenbaum*, 5–7.

⁴⁹ Chaline–Santarelli: *Historique des Forces navales françaises libres*, 141–142.

⁵⁰ Notin: *1061 Compagnons. Histoire des Compagnons de la Libération*, 270.

⁵¹ Ledroit, C. – Navarro, Catherine: *Les Forces navales Françaises libres et ses bâtiments de combat II*. *Revue historique des armées*, t. 57. (2001) N° 3. 130.

⁵² Muracciole: *La France pendant la Seconde Guerre mondiale*, 385.

⁵³ Chaline–Santarelli: *Historique des Forces navales françaises libres*, 181.

⁵⁴ Crémieux-Brilhac, Jean-Louis: *La France libre*. In: Azéma, Jean-Pierre – Bédarida, François (éd.): *La France des années noires*. Tome 1: De la défaite à Vichy. Paris, 2000. 227–228.

⁵⁵ Hillion, Daniel: *Paquebots*. Rennes, 1992. 70–81.

során tizenegy hajó semmisült meg.⁵⁶ Ezeket a veszteségeket részben sikerült pótolni, mivel ugyanebben az időszakban 37 francia lobogó alatt hajózó hajó került a szövetségesek kezére, amelyek közül nyolc szabad francia légénység irányítása alatt folytatta a háborút.⁵⁷ Noha az itt szolgálók tevékenysége volt a legkevésbé látványos, hozzájárulásuk a háború sikeréhez rendkívül fontos, mivel az általuk szállított rakományok nélkül leállt volna a brit hadigépezet, amely ekkor még egyedül állt szemben a hitleri Németországgal.

Az Atlanti-csata sűrűjében

Az 1941 májusától 1942. május 15-ig terjedő időszakban a brit flotta és a vele szövetségben harcoló tengeri haderők legfontosabb hadszíntere az Atlanti-óceán északi térsége volt, ahol a német tengeralattjárók száma rövid időn belül megháromszorozódott. Az Egyesült Államok 1941. decemberi hadba lépésével a harci események kiterjedtek az amerikai kontinens parti vizeire is, mint ahogy az Északi- és Földközi-tengeren is nagyobb intenzitással folytatódtak. Ugyanakkor az amerikai hadba lépés belátható időn belül hatalmas tartalékok harcra vetését ígerte, így a küzdelem már jóval kevésbé tűnt kilátástalannak, mint korábban. Ezzel párhuzamosan a technológia fejlődése lehetővé tette hatékonyabb tengeralattjáró-elhárító eljárások alkalmazását, ami szintén javította a szövetséges hadihajókon szolgálatot teljesítők túlélési esélyeit. Ennek ellenére 1941–1942 fordulóján még a tengeralattjárók felé billent a mérleg nyelve, amelyek hatalmas pusztításokat végeztek a kereskedelmi konvojok körében.⁵⁸

A szabad francia hadvezetés az első év tapasztalatai alapján több fontos következtetést vont le. Az első és legfontosabb az, hogy a francia gyártmányú és sietve felszerelt hajók használhatósága nagyon korlátozott. Voltak olyan egységek, amelyek az év folyamán több időt töltöttek kikötőben a meghibásodott berendezések javítása miatt, mint bevetéseken. Ezt a helyzetet sürgősen orvosolni kellett. Ennek érdekében két fontos lépést tettek. Egyrészt a legrosszabb állapotban lévő és a legelavultabb felszerelésű hajókat nagyjavításra és modernizálásra vonták vissza, másrészt tárgyalásokat kezdtek a brit Admiraltással angol gyártmányú modern kísérőhajók átadásáról. Ennek eredményeképp 1942 közepéig 9 korvett és 8 torpedónaszád (az utóbbiak alkották a 20. flottillát) érkezett a szabad franciákhoz,⁵⁹ amelyek sokkal jobban megfeleltek a konvojkíséret során felmerülő feladatok ellátásának.⁶⁰

Bár a hadihajók felhasználásával kapcsolatban korábban felmerült koncepcionális véleménykülönbség megoldódni látszott a francia egységek bekapcsolódásával a tengeri szállítmányok védelmezésébe, De Gaulle részéről továbbra is a francia érdekek védelme volt az elsődleges, amit bizonyos területek esetében (mint például a levantei térség és Madagaskár) éppen saját szövetségesei veszélyeztettek. Ezért parancsot adott arra, hogy az atlanti-óceáni hadszíntér mellett két másik régióban (a Földközi-tengeren és a Csendes-óceánon) is állítsanak fel kisebb haditengerészeti kötelékeket (rombolókból, tengeralattjárókból és

⁵⁶ A *Notou* (2489 t), a *Commissaire Ramel* (10 061 t), a *Saint Malo* (5799 t), a *Lisieux* (2594 t), a *Te-reora* (113 t), a *Casamance* (5817 t), a *Fort Médine* (5355 t), a *Myson* (4564 t), a *Daphné* (1969 t), a *Henry Mory* (2564 t) és a *Celte* (904 t). A megsemmisült hajók légénységéből 63 fő veszett oda. Santarelli: *Historique des Forces navales françaises libres*, 60.

⁵⁷ Chaline–Santarelli: *Historique des Forces navales françaises libres*, 183–184.

⁵⁸ Keegan: *A tengeri hadviselés története*, 218–221.

⁵⁹ Ezeket az egységeket a háború lezárulta után a francia haditengerészet visszaadta a briteknek. AN 72 AJ 238. Témoignage de l'amiral Philippe Auboyneau, 23.

⁶⁰ Broche–Muracciole: *Dictionnaire de la France libre*, 606.

aviso-hajókból), melyeket ezek alárendeltségébe tartozó légi és gyalogsági egységekkel⁶¹ kellett megerősíteni.⁶²

A csendes-óceáni térségben az egyetlen komolyabb visszhangot kiváltó szabad francia akció a *Triomphant* romboló nevéhez fűződött, amely Philippe Auboyneau sorhajókapitány vezénylete alatt a Csendes-óceán déli részén sikeresen vett részt a Nauru és Ocean szigeteken állomásozó szövetséges helyőrség evakuálásában. A közeledő japán inváziós erők közvetlen közelében végrehajtott akció kiváltotta a brit és ausztrál hadvezetés gratulációját és köszönetét is.⁶³

A nagyobb létszámmal és javuló hatékonysággal végzett állandó konvojkísérő és járőr-tevékenység mellett a Szabad Francia Haditengerészet egységei időnként konkrét célpontok ellen is végrehajtottak akciókat. Ezek közül kiemelkedik a Vichy-francia fennhatóság alá tartozó Saint-Pierre-et-Miquelon 1941. december 24-i elfoglalása a kanadai partok közelében, amelyben Muselier admirális vezetése alatt a frissen szolgálatba állított és északatlanti küldetésekre rendelt *Mimosa*, *Alysse* és *Aconit* korvett, valamint a *Surcouf* tengeralattjáró vett részt.⁶⁴ Az akció teljes sikerrel járt, mivel a kisebb flotta felbukkanása annyira meglepte a helyőrséget, hogy puskalövés nélkül megadta magát, ezt követően pedig a sziget lakossága önként csatlakozott a Szabad Franciaországhoz.⁶⁵

Erre az időszakra esik a haditengerészeti erők első komolyabb kitüntetése is, mivel 1941. október 14-én a *Rubis* tengeralattjáró harci teljesítményének elismeréseként megkapta a Felszabadítási Érdemérmét. A *Saphir*-osztályba tartozó aknatelepítő tengeralattjáró a norvégiai harcokban való részvétele után az elsők között csatlakozott a szabad francia mozgalomhoz. Aknatelepítő tevékenysége mellett számos járőrbevetésen is részt vett, valamint közreműködött a német *Tirpitz* csatahajó pozíciójának meghatározásában. A második világháború végéig 28 küldetésen 683 aknát telepített, 18 ellenséges hajót süllyesztett el, ketőt pedig megrongált.⁶⁶

A vizsgált időszakban a haditengerészeti erők jelentős mennyiségi növekedésen és minőségi javuláson estek át, amit jól érzékeltet az újonnan szolgálatba állított hajók száma és típusa is (9 korvett, 3 tengeralattjáró-vadász hajó, 8 torpedónaszád). Ez ugyanakkor jól mutatja, hogy a növekedés elsősorban az angolok által átadott egységeknek köszönhető, a korábbi francia hajók felhasználásában már nem volt további potenciál. A vizsgált időszakban a tengeralattjárók elleni harc a korábinál több áldozatot követelt, ugyanis egy tengeralattjáró (a *Surcouf*), két korvett (a *Mimosa* és az *Alysse*), egy járőrhajó (a *Vikings*) és egy tengeralattjáró-vadász hajó (a *Rennes*) süllyedt el.⁶⁷

A veszteségek közül a *Surcouf* pusztulása volt a legfájóbb, mivel a világ legnagyobb tengeralattjárójaként⁶⁸ ez az egység a francia tengerészeti technológia csúcsa és egyben a hadi-

⁶¹ Az utóbbiak tengerészgyalogsági egységek voltak, amelyekről a tanulmány második felében még bővebben lesz szó.

⁶² Chaline–Santarelli: *Historique des Forces navales françaises libres*, 187.

⁶³ AN 72 AJ 238. Témoignage de l'amiral Philippe Auboyneau, 15–16.

⁶⁴ AN 72 AJ 225. Rapport sur „L'affaire de Saint-Pierre et Miquelon”, 6–8.

⁶⁵ AN 72 AJ 239. Note sur le ralliement de Saint-Pierre et Miquelon.

⁶⁶ Trouplin, Vladimir: *Dictionnaire des compagnons de la Libération*. Bordeaux, 2010. 1122–1123.

⁶⁷ Chaline–Santarelli: *Historique des Forces navales françaises libres*, 141–142.

⁶⁸ A 110 méter hosszú, 9 méter széles, 4200 tonna vízkiszorítású cirkáló tengeralattjáró 2 darab 203 mm-es és 2 darab 37 mm-es löveggel, valamint 12 darab torpedóvető csővel és egy hidroplánnal volt felszerelve, emellett pedig 10 000 kilométeres hatótávolsággal rendelkezett. A tengeralattjáró 1942. február 18-án tűnt el a Karib-tengeren a Panama-csatorna felé haladva, a feltételezések szerint téves azonosítás miatt egy amerikai tengeralattjáró-elhárító repülőgéppel semmisítette meg 130

tengerészet büszkesége volt. Ezért a korábban említett technikai nehézségek ellenére a Szabad Francia Haditengerészet nagyon sok időt és pénzt szánt rá, hogy teljes egészében bevezethetővé tegye, ami még így is csupán korlátozottan valósult meg, mivel végül radarral nem szerelték fel a tengeralattjárót.⁶⁹ A brit hadvezetés fontolóra vette, hogy nagy hatótávolságú szállítóhajóként hasznosítsa, de gyakori technikai problémái miatt végül erre nem került sor. 1942 elején átirányították az észak-atlanti vizekről a csendes-óceáni hadszíntérre, útközben azonban egy amerikai repülőgép támadása következtében 1942. február 18-án elsüllyedt.⁷⁰ Elvesztése nem csupán katonailag, de érzelmileg is súlyos csapást jelentett a szabad francia mozgalom számára, amely ezáltal egyik jelképét és büszkeségét veszítette el.⁷¹

A francia haditengerészet hagyományosan rendelkezett repülőalakulatokkal is, amelyek repülőgép-hordozókról vagy repülőterekről üzemelve hozzájárultak a tengeri kötelékek tevékenységéhez. Muselier admirális, aki 1940 júliusában átmeneti jelleggel megkapta a szerveződésként lévő légierő feletti parancsnokságot is, már ekkor szeretett volna haditengerészeti légi alakulatokat is felállítani, azonban a rendelkezésre álló személyi feltételek ezt ekkor még csupán nagyon korlátozott formában tették lehetővé. A korábban hasonló alakulatokban szolgáló szabad francia önkéntesekből felállított egy vadászegységet, amely a RAF kötelékében párhuzamosan szerveződő 340. francia repülőcsoportba nyert beosztást, ahol elsősorban a La Manche csatorna térségében repülve védték az ott áthaladó szövetséges konvojokat. Tárgyalások folytak egy repülőgép-hordozó átadásáról is a szabad franciáknak, ezért ennek jegyében a légi tengeri pilóták egy része az *Indomitable* brit hordozóra lett beosztva tapasztalatszerzésre, de végül ez a nagyszabású terv nem valósult meg. Az egyetlen, teljes egészében haditengerészeti légi egységet végül az Egyesült Államokban állították fel 6FE (*6e flottille d'exploration* [6. felderítő flottilla]) néven, amely Catalina járőrgépekkel felszerelve tengeralattjáró-elhárító bevetéseket teljesített az Atlanti-óceánon és a Földközi-tengeren.⁷²

A kereskedelmi tengerészet is folytatta a veszteségteljes szolgálatot 1941–1942 folyamán, aminek következtében hat hajója süllyedt el tengeralattjáró-támadás vagy viharok miatt.⁷³ Az újonnan szolgálatba állított egységek közül csak a *Formigny* neve ismert. A rutinszolgálat mellett a leg(él)ismertebb küldetés a *Félix Roussel* csapat szállító nevéhez fűződik, amely 1942. február 5-én egy brit konvoj tagjaként Szingapúrból mentett ki nőket és gyerekeket, miközben japán bombázók támadása alatt állt.⁷⁴

Új vezetés alatt

Az 1942 májusától az egyesült francia fegyveres erők 1943. augusztusi létrehozásáig terjedő időszak politikai szempontból meglehetősen nehéz körülmények között kezdődött, amelyben belső és külső tényezők egyaránt szerepet játszottak. Az első Muselier admirális 1942.

fős legénységével együtt. Chaline–Santarelli: *Historique des Forces navales françaises libres*, 127., 239–241.

⁶⁹ AN 72 AJ 238. Témoignage de l'amiral Paul Ortoli, 10–18.

⁷⁰ Masson: *La Marine française et la guerre 1939–1945*, 499.

⁷¹ AN 72 AJ 238. Témoignage de l'amiral Paul Ortoli, 66–68.

⁷² Broche–Muracciole: *Dictionnaire de la France libre*, 592–593.

⁷³ *Gravelines* (2477 t), *Djurdjura* (4070 t), *PLM 22* (5417 t), *Maurienne* (3260 t), *Ile de Batz* (5755 t), *Morlaix* (419 t). A megsemmisült hajók legénységéből 78 fő veszett oda. Santarelli: *Historique des Forces navales françaises libres*, 60.

⁷⁴ Chaline–Santarelli: *Historique des Forces navales françaises libres*, 193.

áprilisi távozása volt a fegyvernem éléről (ennek körülményeire itt terjedelmi okok miatt bővebben nem térünk ki),⁷⁵ ami érthető módon némi zavart keltett az egyébként jól működő haditengerészeti vezetésben, de ezen a jó képességekkel rendelkező és nagy munkabírási Auboyneau admirális az összes nagyobb köteléket végiglátogatva felülkerekedett.⁷⁶ A nagy szárazföldi hadszíntereken kivívott katonai sikerek ellenére a külpolitikai fejlemények sem voltak egyértelműen pozitívak a szabad franciák számára, mivel bizonyos területek esetében (mint például Libanon és Szíria) saját brit szövetségeseik vontak kétségbe fennhatóságukat, Madagaszkár esetében pedig szinte teljesen figyelmen kívül hagyta a francia érdekeket, amit csak igen aktív és határozott fellépéssel sikerült orvosolni.⁷⁷ Mindezt tovább fokozta a Darlan admirálissal, majd Giraud tábornokkal folytatott nehézkes egyeztetési folyamat, amely minden probléma ellenére azzal biztatott, hogy belátható időn belül az egész francia gyarmatbirodalom közös vezetés alatt egyesül, és érdemlegesen részt tud venni az anyaország felszabadításában.

A legfontosabbnak számító észak-atlanti régióban több mint 400 német tengeralattjáró vadászott a szövetséges kereskedelmi hajókra „farkasfalkákba” szerveződve, de az Egyesült Államok egyre fokozódó szerepvállalása azzal kecsegtetett, hogy – komoly erőfeszítések árán – ez a veszély leküzdhető. 1942 júniusában még 800 000 tonna hajótér veszett oda az óceánon való átkelés közben, 1943 júliusában már csak 300 000, miközben a szövetséges hajógyárak ontották magukból az új szállítóhajókat. Az időközben bevetett modernebb fegyverek pedig sokkal nagyobb hatékonysággal verték vissza a tengeralattjárókat, sőt sokszor meg is semmisítették őket, így számuk folyamatosan csökkent. Ennek következtében 1943 második felére megszűnt a korábban állandóan fennálló utánpótlási probléma, ami egyben a sikeres európai partraszállás egyik kerékkötője is volt.⁷⁸ Tekintettel arra, hogy az észak-afrikai haderő tengerészeti egységei ekkor még nem voltak bevethető állapotban (hasonló modernizálás és átfegyverzés várt rájuk, mint korábban a szabad francia hajókra), ebben az időszakban továbbra is csupán az utóbbiak képviselték Franciaországot a tengelyhatalmak elleni tengeri összecsapásokban.

A korábban megkezdett modernizációs folyamat nagy lendülettel folytatódott ebben az időszakban is. Ennek leglátványosabb lépése hat *River*-osztályba tartozó fregatt átvétele volt a brit haditengerészetből, melyek nagyobbak és gyorsabbak voltak, valamint kényelmesebb elhelyezést biztosítottak a legénységnek, amely ennek eredményeképp a hosszabb küldetések során is meg tudta őrizni harcképességét. Ezzel egy időben az egy évvel korábban szolgálatba állított járőrnaszádokat ugyanilyen osztályú és számú, de modernebb egységekkel váltották fel,⁷⁹ valamint érkezett egy torpedónaszád, egy tengeralattjáró és fél tucat járőrhajó is.⁸⁰ Ennek köszönhetően a szabad francia tengerészeti erők számszerűleg és minőségileg is tovább erősödtek,⁸¹ ami lehetővé tette számukra, hogy a korábbinál sikeresebben vegyék fel a harcot a német tengeralattjárók ellen, illetve számos más feladatot ha-

⁷⁵ AN 72 AJ 238. Témoignage de l'amiral Philippe Auboyneau, 16–17.

⁷⁶ Trouplin: *Dictionnaire des compagnons de la Libération*, 64.

⁷⁷ AN 72 AJ 225. Témoignage d'Henri Paul Girard, 53.

⁷⁸ Keegan: *A tengeri hadviselés története*, 221–223.

⁷⁹ Ledroit–Navarro: *Les Forces navales Françaises libres et ses bâtiments de combat*, II. 130.

⁸⁰ AN 72 AJ 238. Témoignage de l'amiral Philippe Auboyneau, 23.

⁸¹ A háború folyamán az angol kormány összesen mintegy 30 hajót adott át a Szabad Francia Haditengerészetnek hozzávetőlegesen 30 000 tonna összszállal. Muracciole: *La France pendant la Seconde Guerre mondiale*, 385.

tékonyan lássanak el (például a szövetséges pilóták és hajótöröttek kimentését a tengerből).⁸²

De Gaulle korábbi utasításainak értelmében ezek az egységek továbbra is jelen voltak az összes óceánon, hogy eleget tegyenek a háborús követelményeknek, és képviseljék a francia érdekeket. Ez utóbbi jegyében több akcióra is sor került az Indiai-óceánon. Ezek közül kiemelkedik a *Léopard* romboló 1942. november 27-i akciója, melynek során Réunion szigeten tett partra egy különítményt, mely vérontás nélkül elérte, hogy a sziget csatlakozzon a Harcoló Franciaországhoz. Ugyanilyen fontos volt, hogy a *Léopard* fedélzetén érkezett Madagaszkárra Paul Legentilhomme tábornok – Auboyneau admirális kíséretében –, hogy a korábban a britekkel folytatott egyeztetéseknek megfelelően átvegye a fegyverrel meghódított sziget közigazgatásának irányítását. Az egyértelmű politikai sikeren túl ennek két fontos tengerészeti vonatkozása is volt: az admirális felügyelete alatt megkezdődött az eredeti francia helyőrség brit erők által elsüllyesztett hajói (egy aviso-hajó, egy segédcirkáló és egy tengeralattjáró) kiemelése és újbóli szolgálatba állítása, valamint ezek fogságba ejtett legénységének mintegy felét sikerült rábeszélni a Szabad Francia Haditengerészethez való csatlakozásra.⁸³

Az 1942 őszen az észak-afrikai hadszíntéren zajló német–olasz előretörés miatt komolyan felmerült annak lehetősége, hogy a szövetséges csapatok kénytelenek lesznek visszavonulni Egyiptomból. Ennek jegyében megkezdődött az alexandriai kikötőben állomásozó flottakötelékek Vörös-tengerre történő átcsoportosításának kidolgozása is. Az itt állomásozó internált francia hajók – az X-erő – vezetője, Godefroy admirális azonban ez esetben kilátásba helyezte saját egységeinek elsüllyesztését. Tekintettel arra, hogy volt rá esély, hogy a későbbiekben ezek a jelentős harcértéket képviselő hajók⁸⁴ bekapcsolódjanak a tengelyhatalmak elleni harcokba – mint ahogy az 1943 folyamán meg is történt⁸⁵ –, Auboyneau admirális rádióüzenetben szólította fel korábbi bajtársait (csatlakozása előtt maga is ebben a flottakötelékben szolgált), hogy ne süllyesszék el hajóikat. A hajók elsüllyesztésére végül nem került sor.⁸⁶

A modernebb technika használatának köszönhetően a katonai bevetések száma és súlya is megnövekedett. 1942. augusztus 19-én került sor a dieppe-i rajtaütésre, amely sok szempontból a két évvel későbbi normandiai partraszállás főpróbája volt. Ennek biztosításában szabad francia részről négy tengeralattjáró-vadász, a 340. repülőcsoport és egy kisebb tengerészgyalogos kommandó is részt vett. Az európai kontinens parti vizein egyébként messze a tengeralattjáró-vadász hajók voltak a legaktívabbak ebben az időszakban. Számos konvoj kíséző és járőr feladatban vettek részt, melyek során ellenséges repülőgépeket és hajókat is megsemmisítettek. Ezt a teljesítményt egésszítette ki a *Savorgnan-de-Brazza* aviso-hajó, amely 1943 márciusában lelőtt két nagy hatótávolságú német *Condor* bombázógépet.⁸⁷

⁸² AN 72 AJ 239. L'enseigne de vaisseau Clamorgan vous raconte la belle histoire d'un petit bâtiment des Forces navales françaises libres.

⁸³ AN 72 AJ 238. Témoignage de l'amiral Philippe Auboyneau, 24–26.

⁸⁴ Egy csatahajó, három nehéz- és egy könnyűcirkáló, három torpedónaszád és egy tengeralattjáró összesen 70 000 tonna vízkiszorítással, ami duplája volt a szabad francia hadihajók összsúlyának. AN 72 AJ 225. Relation des événements qui survinrent à Alexandrie entre le 23 juin et le 5 juillet 1940, 5.

⁸⁵ Masson: *La Marine française et la guerre 1939–1945*, 405–407.

⁸⁶ AN 72 AJ 238. Témoignage de l'amiral Philippe Auboyneau, 26.

⁸⁷ Chaline–Santarelli: *Historique des Forces navales françaises libres*, 198.

Az észak-atlanti vizeken még mindig a korvettek játszották a főszerepet, amelyek védték a konvojokat, az elsüllyesztett hajók számos túlélőjét mentették ki az óceánból, valamint ekkor már veszteségeket is okoztak a német tengeralattjáróknak. A *Lobélia* az U 609-es egységet süllyesztette el, az *Aconit* pedig hosszú szolgálat után egy bevetésen 12 órán belül két tengeralattjárót (az U 444-t és az U 432-t) semmisített meg, majd 24 német tengerészt is kimentett a roncsokból. Ezzel a páratlan akcióval kiérdemelte a Szabad Francia Haditengerészet második (és egyben utolsó) Felszabadítási Érdemérmét.⁸⁸

Ezeknek a sikereknek azonban komoly ára volt. A *Léopard* romboló 1943 májusában zátonyra futott a Földközi-tengeren, miközben ellenséges repülőök elől próbált kitérni, s később sem sikerült levontatni. A *Melpomène* torpedónaszád annyira rossz állapotba került az eltelt évek alatt, hogy lefegyverezték, és kivonták a szolgálatból. A *Rennes* tengeralattjáró-vadász 1942 júliusában egy német repülőátadás következtében elsüllyedt,⁸⁹ két járőr-hajó (az ML 182 és az MTB 96) pedig súlyos sérüléseket szenvedett bevetés közben, ami nagymértékben korlátozta hadrafoghatóságukat. A kereskedelmi tengerészet veszteségei továbbra is jelentősek voltak: nyolc hajót veszítettek el az 1943 közepéig tartó periódusban, főként az ellenséges erők akciói, valamint esetenként az időjárás körülmények következtében.⁹⁰

A tengerészgyalogság harcai

Muselier admirális, aki maga is irányított tengerészgyalogos egységet az első világháborúban, mindent megtett annak érdekében, hogy az újonnan felállításra kerülő szabad francia tengeri erők kötelékén belül a haditengerészet minden hagyományos eleme képviseltesse magát, ezért már 1940. július 17-én parancsot adott az 1. tengerészgyalogos zászlóalj megszervezésére Angliában (amely ekkor még nem azonos a Cipruson létrejött hasonló nevű alakulattal).⁹¹ A hadvezetés támogatta az ötletet, mivel azzal kecsegtetett, hogy rövid időn belül magas harcértékű gyalogsági egységgel erősíti a kevés ilyen különítménnyel rendelkező szabad francia mozgalmat. Utólag visszatekintve azonban kevésbé volt szerencsés, mivel csupán még tovább gyengítette az egyébként sem túl nagyszámú hajózó állományt a képzett emberanyag elvonásával.⁹²

A Robert Détrouyat sorhajóhadnagy vezetése alatt álló 221 fős egység jelen volt a dakari akciónál, de a védelem heves ellenállása miatt az eredeti partraszállási tervekkel ellentétben végül nem jutott említésre méltó szerephez. Ezt követően közreműködött Gabon elfoglalásában,⁹³ majd 1940 decemberéig a közép-afrikai szabad francia területek védelmében. Ezután Kelet-Afrikába irányították, hogy részt vegyen az etiópiai harcokban, de erre már nem nyílt módja, mivel csupán 1941 áprilisában érkezett meg Afrika megkerülésével Szuezbé. Innen Palesztinába irányították a szervezés alatt álló 1. szabad francia hadosztály kötelékébe, ahol összevonták a korábban említett másik tengerészgyalogos alakulattal, majd

⁸⁸ Trouplin: *Dictionnaire des compagnons de la Libération*, 1111–1112.

⁸⁹ Masson: *La Marine française et la guerre 1939–1945*, 491., 497., 516.

⁹⁰ *Nevada II* (5615 t), *Cagou* (2795 t), *Président Paul Doumer* (11 898 t), *PLM 27* (5391 t), *d'Entrecasteaux* (7291 t), *Charles L.D.* (5267 t), *Ville de Tamatave* (4993 t), *Fort Lamy* (5234 t). A megsemmisült hajók legénységéből és utasaiból 474 fő veszett oda. Santarelli: *Historique des Forces navales françaises libres*, 60.

⁹¹ AN 72 AJ 238. L'origine du recrutement et des motivations des Forces françaises libres, 8.

⁹² Broche–Muracciole: *Dictionnaire de la France libre*, 658.

⁹³ AN 72 AJ 238. Gabon 1940, 2-3.

ebben az új struktúrában vett részt a szíriai hadjáratban, melynek során 11 halottat (köztük az egység parancsnokát, Détroyat sorhajóhadnagyot)⁹⁴ és 33 sebesültet veszített.⁹⁵

Mivel az alakulat a szíriai hadjáratban a szárazföldi csapatok részeként vett részt, ami mind tagjainak, mind a helyi parancsnokságnak megfelelt, Muselier admirális úgy döntött, hogy feloszlattja a fennhatósága alól kikerült és ezért számára haszontalan egységet. Azonban a zászlóalj ideiglenes új parancsnoka, Hubert Amyot d'Inville sorhajóhadnagy nem szerette volna, hogy a jól működő különítmény megszűnjön, ezért Georges Catroux tábornok segítségét kérte, aki egész egyszerűen átvette a tengerészgyalogosokat az 1. szabad francia dandárba, és ezzel biztosította az alakulat továbbélését. Az új beosztással új feladatkör is járt: a zászlóaljat gépesített légvédelmi alakulattá szervezték át, 12 darab 40 mm-es Bofors ágyúval és 2 darab 13,2 mm-es négycsövű nehézgéppuskával szerelték fel, ami jelentős tüzerőt kölcsönözött az egységnek.⁹⁶

Az ezt követő időszakban a tengerészgyalogosok részt vettek a dandár összes fontosabb hadműveletében. Tüzerejüknek köszönhetően 1942 első felében beosztották őket a felderítő küldetések többségébe, majd ők biztosították a Bir Hakeim-i helyőrség légvédelmét, illetve tüzérségi támogatást nyújtottak a gyalogsági egységeknek a német–olasz csapatok támadásaival szemben. Az ostrom során a zászlóalj 47 200 gránátot lőtt ki, 7 repülőgépet lőtt le, és számos járművet semmisített meg.⁹⁷ Az eleve nem túl nagy létszámú egység a csata során érzékeny veszteségeket szenvedett, ezért Pierre Koenig tábornok összeolvasztotta az alakulatot a szintén meggyengült 1. csendes-óceáni zászlóaljjal, így Jacques Savey őrnagy parancsnoksága alatt létrejött a csendes-óceáni és tengerészgyalogos zászlóalj.⁹⁸ Az ostrom után megerősítették a döntést a két létszámalatti zászlóalj összeolvadásáról⁹⁹ Bouillon őrnagy vezetése alatt, aki a kitörés során elesett Savey őrnagy helyét vette át az alakulat élén.¹⁰⁰ Az El-Alamein-i csatában nem jutott szerep az egységnek, de azt követően részt vett a visszavonuló német–olasz csapatok üldözésében, s ennek során egészen Tunéziáig jutott el, miközben egyik százada még a 8. brit hadsereg főparancsnokságának védelmét is ellátta,¹⁰¹ mielőtt a repülő hadoszloppal együtt védelmi állásokat foglalt el az időközben jelentősen megerősödött ellenséges haderővel szemben a további erősítések beérkezéséig.¹⁰² Az ezt követő észak-afrikai hadműveletekben már nem vett részt, a következő hónapokat Tunéziában töltötte a frontvonal mögött, ahol 1943 őszén megkezdődött átszervezése ún. 1.

⁹⁴ Az egység egy kisebb különítménye Détroyat vezetésével június 21-én fogságba ejtett egy 14 fős francia járőrt Mezza térségében, amelynek egyik tagja, miután észrevette, hogy foglyul ejtőik számban alulmúlják őket, lelőtte a tisztet. Notin: *1061 Compagnons. Histoire des Compagnons de la Libération*, 301.

⁹⁵ Chaline–Santarelli: *Historique des Forces navales françaises libres*, 192.

⁹⁶ Gras, Yves: *La 1ère D.F.L. Les Français libres au combat*. Paris, 1983. 111–112.

⁹⁷ Trouplin: *Dictionnaire des compagnons de la Libération*, 45.

⁹⁸ Bergot, Erwan: *Bir Hakeim*. Paris, 1989. 268–269.

⁹⁹ Delmas, Jean: *Le général Koenig d'El Alamein à Alger, août 1942–mars 1944*. *Revue historique des armées*, t. 58. (2002) N° 2. 78.

¹⁰⁰ Pivette, Albert: *Extrait du carnet de route. 1re Cie du B.I.M. – Section de l'Adjudant DELSOL*. Icare, t. 26. (1982) N° 1. 52.

¹⁰¹ Vincent, Jean-Noël: *Les Forces françaises dans la lutte contre l'Axe en Afrique. Les Forces françaises libres en Afrique 1940–1943*. Paris, 1983. 309–312.

¹⁰² AN 72 AJ 239. *Journal du 1er escadron de marche des Spahis marocains*, 11.

tengerészgyalogos ezredde, amely az 1. szabad gépesített hadosztály felderítő egységeként folytatta pályafutását.¹⁰³

A 2. tengerészgyalogos zászlóaljzat szintén 1940 nyarán állították fel Nagy-Britanniában, eleinte pedig pályafutása is megegyezett társalakulataéval. Az egységet áthajózták Közép-Afrikába, ahol a partvédelmi feladatok ellátását vette át az 1. zászlóaljtól. 1941. november 9-én a különítményt átírányították Szíriába, Bejrút térségében védett újból különböző parti létesítményeket. Végül 1943 márciusában, harci eseményekben való részvétel nélkül feloszlatták a zászlóaljat.¹⁰⁴

A 3. tengerészgyalogos zászlóaljzat egy 1941. május 17-én megkötött egyezmény alapján hozták létre, amelyet a Szabad Franciaország a Baszk Nemzeti Tanáccsal kötött. Ennek értelmében a hivatalosan szeptember 11-én felállított egységet kizárólag spanyol nyelvű – és főként baszk – önkéntesekkel töltötték fel azzal a céllal, hogy egy Franco elleni bevetés esetén segítségükkel hatékonyabban tudjanak fellépni. Az egységbe azonban nagyon kevés jelentkező akadt, számuk 1942 márciusában is még csupán 66 főt tett ki. Ezenfelül a brit hatóságok az 1940. augusztus 7-i egyezménnyel ellentétesnek tekintették egy baszk alakulat létezését a Szabad Francia Erőkhöz belül, ezért semmifajta támogatást sem nyújtottak az önkéntesek kiképzéséhez. Muselier távozása után végül Auboyneau oszlatta fel az egységet 1942. május 23-án.¹⁰⁵ 1941 második felében – minden bizonnyal az angol támogatás hiánya miatt – létrehoztak egy kizárólag franciákból álló kiképzőszázadot, amely a 3. zászlóalj felkészítéséért felelt. Ugyanakkor a brit kommandósok mintájára különleges kiképzésben részesülő század sokkal több önkéntest vonzott, mint a zászlóalj, amelynek kiegészítésére létrehozták, ezért túlélte annak feloszlását. Ezt követően a 2. brit kommandóhoz csatolták az egységet, amelynek 15 tagja a dieppe-i rajtaütésben is részt vett.¹⁰⁶ A nagyszámú jelentkezőnek köszönhetően 1943 folyamán létrejött az 1. tengerészgyalogos kommandós zászlóalj Philippe Kieffer korvettkapitány vezetése alatt, amelynek különítményei számos bevetést hajtottak végre a megszállt Európa partvidékén, végül pedig a normandiai partraszállásban egyetlen francia gyalogos egységként vett részt 177 fős létszámmal.¹⁰⁷

A fentiekén kívül még egy több szempontból is különleges tengerészgyalogos egység működött szabad francia fennhatóság alatt, noha ezt nem a mozgalom kötelékében hozták létre. A Madagaszkár elleni meglepetésszerű brit támadás során hajóikat elveszítő haditengerészek és tengerészgyalogosok 1942 májusában a szárazföldön folytatták a harcot a támadók ellen.¹⁰⁸ Alacsony létszámuk és gyenge fegyverzetük ellenére heves ellenállást fejtettek ki, de néhány nappal később kénytelenek voltak megadni magukat a jelentős túlerőben lévő szövetséges csapatoknak, így brit hadifogságba kerültek, ahol szabad francia tisztek (köztük Auboyneau admirális) változó sikerrel próbálták rábeszélni őket a Szabad Francia Erőkhöz való csatlakozásra.¹⁰⁹ Azokat, akik visszautasították ezt a lehetőséget, Angliába szállították, ahol fogolytáborokban töltötték a következő hét hónapot. 1943 februárjában az angol és szabad francia vezetés engedélyezte, hogy a hozzávetőlegesen 500 fős kontingens

¹⁰³ Amicale de la 1ère DFL: *L'épopée de la 1ère Division Française Libre par ceux qui en étaient*. Paris, 2010. 217–218.

¹⁰⁴ Chaline–Santarelli: *Historique des Forces navales françaises libres*, 183., 192., 201.

¹⁰⁵ Broche–Muracciole: *Dictionnaire de la France libre*, 656.

¹⁰⁶ Chaline–Santarelli: *Historique des Forces navales françaises libres*, 80.

¹⁰⁷ Trouplin: *Dictionnaire des compagnons de la Libération*, 564.

¹⁰⁸ Nativel, Eric: *La « guérilla » des troupes vichystes à Madagascar en 1942*. Revue historique des armées, t. 54. (1998) N° 1. 50–51.

¹⁰⁹ AN 72 AJ 238. Témoignage de l'amiral Philippe Auboyneau, 24–26.

csatlakozzon az Észak-Afrikában található francia erőkhöz, amelyeken belül Raymond Maggiar fregattkapitány vezetésével létrehozták a Bizerte-i zászlóaljot, amely május folyamán részt vett a tunéziai harcokban. Az egységet ezt követően amerikai felszereléssel ellátva tankelhárító alakulattá képezték át, amelyet tengerészgyalogos páncélos ezrednek neveztek el. 1944 elején a 2. páncélosadosztályhoz csatolták,¹¹⁰ amelynek kötelékében részt vett a normandiai harcokban, Párizs és Franciaország felszabadításában, majd Németország megszállásában.¹¹¹ Hazai szemmel nézve külön érdekesség, hogy az alakulatot nem hivatalosan Királyi Magyarok (*Royal Hongrois*) nevezték, utalva a haditengerészet hagyományos királypárti kötődésére és Maggiar kapitány magyar gyökereire.¹¹²

Az újjászervezett francia flotta kötelékében

Az 1943 nyarán létrejött új francia hadvezetés számára a haditengerészet újjászervezése jelentette a legnagyobb kihívást, egyrészt a benne szolgáló felszíni egységek költséges és időigényes építési és javítási munkálatai, másrészt a háború során elszenvedett szövetséges támadások miatti anglofóbia miatt. Az utóbbi problémát még jobban kiélezte a szabad franciák jelenléte, akik a brit flotta kötelékében tevékenykedtek az előző évek folyamán, ezért a flotta új parancsnokára, André-Georges Lemonnier ellentengernagyra kemény munka várt az egységes haderő megeremtése során.¹¹³ Ugyanakkor az afrikai haditengerészet túlsúlya hozzájárult az ellentétek elsimításához, mivel ennek kötelékében 30 000 ember és nagyobb harcértékű hajók teljesítettek szolgálatot, míg a Szabad Francia Haditengerészetben csupán 5000 fő és alapvetően kis méretű felszíni egységek. Az alexandriai és karibi kötelékekkel együtt, melyek elkülönülve várták a francia katonai fennhatóság helyreállítását, és csak De Gaulle és Giraud tábornok megállapodása után csatlakoztak, 1943 nyarán összesen 40 000 fő szolgált a leendő új haditengerészetben. Az első problémát az amerikai és brit hadianyag-szállítmányok és felújítási munkálatok segítettek megoldani, amelyeknek köszönhetően 1944 közepére a francia haditengerészet 100 modernizált és 140 új építésű hadihajóval rendelkezett összesen 350 000 tonna méretben, ami az 1939-es francia flottának mintegy a felét tette ki.¹¹⁴

A fennálló – esetenként igen komoly – ideológiai ellentéteket Lemonnier jól kezelte. Egyrészt a flotta hagyományaira épített, melyeket minden tengerész tisztelt, másrészt pedig az előléptetési rendszer újragondolásával gondoskodott arról, hogy a harcok során magasabb rendfokozatot szerző szabad franciák ne kerüljenek előnybe az elmúlt éveket a kikötőkben töltő bajtársaikkal szemben. A legfontosabb tényező azonban, amely a kezére játszott, mégis az volt, hogy a Darlan admirális szellemiségét követő haditengerészek elsőprő túlsúlyban voltak De Gaulle híveivel szemben (a flotta 3500 tisztje közül mindössze 100 volt szabad francia),¹¹⁵ ezért hosszú távon az előbbiek akarata érvényesült.¹¹⁶ Ennek ellenére az új flotta nem kisebb elszántsággal vette fel a harcot a németek ellen, mint ahogy ko-

¹¹⁰ Maggiar: *Les fusiliers marins de Leclerc*, 105–349.

¹¹¹ AN 72 AJ 239. Avec ceux de Leclerc. De Tunis aux marches de l'Est, par Tunis et Paris.

¹¹² Broche – Muracciole: *Dictionnaire de la France libre*, 660.

¹¹³ Montagnon: *La France dans la guerre de 39–45*, 548.

¹¹⁴ Masson: *La Marine française et la guerre 1939–1945*, 416–417.

¹¹⁵ De Gaulle, Philippe: *Apám, De Gaulle. Beszélgetések Michel Tauriackal*. Budapest, 2008. 16.

¹¹⁶ AN 72 AJ 238. Témoignage de l'amiral Philippe Auboyneau, 37.

rábban a gyarmatok védelmében a britek ellen harcolt, és a háború hátralévő részében kivette részét a fontosabb műveletekből.¹¹⁷

Ez az ideológiai megosztottság és a hagyományos értékrend túlsúlya minden bizonnyal nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy bár bizonyos szabad francia tisztak sikeres karriert futhattak be a francia haditengerészet kötelékében, a második világháború első éveiben folytatott szolgálatuk nem kapott különösebb elismerést 1943 után, a szabad francia tengerészeti fegyvernem tevékenysége pedig inkább egy kellemetlen közjátéknak minősült a háború után a flotta kötelékében, nem pedig dicséretre méltó hivatkozási alapnak. Bizonyára ez a hozzáállás is magyarázza a tanulmány elején említett helyzetet, nevezetesen, hogy a francia történetírás az eltelt több generációnyi idő alatt sem dolgozta fel részleteiben a haderőnem történetét.

Összegzés

Az 1940 júliusában létrehozott Szabad Francia Haditengerészet meglehetősen mostoha körülmények közepette volt kénytelen kiépíteni a Szabad Franciaország tengeri haderejét. A hadsereghez és a légierőhöz hasonlóan a szigetországban tartózkodó francia tengerészek sem jelentkeztek tömegesen az új fegyvernembe, amit azonban esetükben érthetővé tettek az angolok megelőző akciói, akik a francia flotta német kézbe kerülése miatti félelmükben részben megsemmisítették azt, részben pedig lefoglalták. Ezek után sem túl nagy lelkesedésre, sem pedig nagyszámú jelentkezőre nem lehetett számítani.

Az 1940. augusztus 7-én Churchill és De Gaulle által aláírt katonai egyezmény¹¹⁸ jogilag rendezte ugyan a francia hajók feletti fennhatóság kérdését Nagy-Britannia és a Szabad Franciaország között, azonban a francia tengerészek alacsony száma miatt a kereskedelmi és hadihajók jelentős része végül más nemzetiségű legénység irányítása alatt folytatta háborús szolgálatát. A szabad franciák által irányított hajók pedig a megfelelő javítási háttér hiányától szenvedtek, így többségüket kivonták, a modernizálásra alkalmasnak ítélték pedig csak időigényes átépítés után váltak alkalmassá a modern háborúban való bevetésre. A fegyvernem a tengerészek elszántságán kívül elsősorban a brit fegyverszállítmányoknak köszönhetően őrizte meg harckészségét, mivel az ily módon átadott korvettek és tengeralattjáró-vadász hajók alkották a szabad francia tengeri haderő gerincét.

Ha a számok szempontjából közelítjük meg a dolgot, a néhány tucat hadihajó és a hasonló számú kereskedelmi hajó nem sokat nyomott a latban Nagy-Britannia flottája mellett. Ugyanakkor egy kritikus időszakban nyújtottak segítséget a szigetországnak, amikor az szinte kizárólag saját (véges) szállítókapacitására támaszkodhatott, ezért még ennek a viszonylag kis segítségnek a szerepe is jelentősen felértékelődött. Mindazonáltal a rendelkezésre álló tengerészek alacsony száma miatt, amely érdemben nem növekedett az évek folyamán, a szabad francia flotta mérete sem gyarapodott. Mivel eközben a brit hajógyártást csúcsra járatták, valamint az Egyesült Államok is bekapcsolódott a háborúba, a francia tengeri részvétel jelentősége minimálisra zsugorodott.

Mіндеzen tényezők figyelembevételével érdemes megvonni ennek a tengerészeti részvételnek a mérlegét. 1940. július 1. és 1943. augusztus 1. között a Szabad Francia Haditengerészet egységei (a három év során összesen 62 hajó 7000 fős személyi állománnyal)¹¹⁹ feladataik ellátása során 4 tengeralattjárót, 13 hajót és 15 repülőgépet semmisítettek meg, va-

¹¹⁷ Crémieux-Brilhac: *La France Libre*, 930–931.

¹¹⁸ AN 72 AJ 221. Accord Churchill – De Gaulle du 7 août 1940.

¹¹⁹ Chaline: *Les Forces navales françaises libres*, 78.

lamint közel 1300 hajótöröttet mentettek ki, miközben ők maguk 9 hajót veszítettek el 658 fővel a fedélzetükön.¹²⁰ Eközben a haditengerészet irányítása alatt működő kereskedelmi tengerészet, melynek kötelékében 66 hajó szállította a világ minden pontjáról a szövetséges hadigépezet működésben tartásához szükséges nyersanyagokat, 29 hajót, vagyis állományának hozzávetőlegesen 40 százalékát veszítette el.¹²¹ Ennek alapján megállapítható, hogy a Szabad Franciaország áldozatokat nem kímélve vállalt szerepet Nagy-Britannia oldalán a háború folytatásában, távlatilag pedig annak megnyerésében, még akkor is, ha ez a részvétel jelentőségét tekintve messze elmaradt a többi szövetséges hadviselő fél szerepvállalásától. A szabad franciák közreműködése a világtengereken zajló küzdelemben elsősorban nem katonai szempontból érdemel figyelmet – bár a francia hadtörténelem egy érdekes és kevésbé ismert fejezetét alkotja –, hanem elsősorban politikai nézőpontból, hiszen ez a gyakorlatilag a francia vereség másnapján meginduló és folyamatosan tartó közreműködés is hozzájárult ahhoz, hogy Franciaország végül a győztes hatalmak sorában fejezze be a háborút.

KRISZTIÁN BENE

On the Track of a Forgotten Army. The Results of the Operations of the Free French Naval Forces in World War II

Although Charles de Gaulle is one of the most recognized French statesmen, the history of the Free French Forces that contributed to the rise of this extraordinary character is hardly discovered even by historians. Among the various units of the organization, the Free French Naval Forces are perhaps the most neglected for different reasons. Therefore, this paper makes an attempt to fill this historiographical gap by presenting this more or less forgotten navy.

The naval forces were established on 1 July 1940 and existed until 1 August 1943. During these three years, the navy of the Free France contributes to the Allied war effort and participates in the defence of convoys carrying supplies to Great Britain. With its limited staff, the fleet plays a secondary role in the Battle of the Atlantic, but its activity is very valuable from a political point of view because it contributes to the consolidation of the position of General de Gaulle's movement and to the fact that France ends the war on the winning side of the conflict.

¹²⁰ Chaline–Santarelli: *Historique des Forces navales françaises libres*, 193., 437–439.

¹²¹ Négy hajó, az *Anadyr* (5278 t), a *Forbin* (7291 t), a *Châteauroux* (4185 t) és a *Cuba* (11 337 t) 1944–1945 folyamán veszett oda, miközben legénységük hat tagja veszítette életét. Santarelli: *Historique des Forces navales françaises libres*, 60.